

mr Jelena Prtljaga

Predrag Prtljaga

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača

Vršac

Učenje stranih jezika kao pretpostavka informatičkog obrazovanja

Rezime: Rad pokušava da razmotri, objasni i ukaže na prepreke, ali i prednosti u učenju stranih jezika, kao pretpostavke za uspešno informatičko, ali i celoživotno obrazovanje. Poseban akcenat je na engleskom jeziku koji je dominantan u informatičkim tehnologijama, a osim toga je prisutan i u svim medijima i kao takav je postao deo procesa sveprisutne globalizacije. Razmatrajući istoriju učenja stranih jezika, odnosno informatike na svim nivoima obrazovanja, rad ukazuje na činjenicu da je dominacija engleskog jezika u bliskoj vezi sa razvojem kompjutera, tačnije informatičkih nauka. Kao zaključak navodi se potreba uskladjenog uvođenja stranog (engleskog) jezika i informatike u proces obrazovanja, a sa ciljem da se ovakvim rešenjem učenici bez obzira na stepen njihovih predznanja osposobe za ravnopravno stupanje u informatičko društvo.

Ključne reči: strani jezici, engleski jezik, obrazovanje, informatika.

Jelena Prtljaga, MA

Predrag Prtljaga

Pre School Teacher Training College

Vršac

Foreign language learning as a prerequisite for IT education

Abstract: The paper is an attempt to consider, explicate and point to both obstacles and advantages of foreign language learning, as a prerequisite for successful informational, as well as life long learning. An emphasis is put on the English language which is dominant in both informational technologies and all the media and as such has become a part of the all-pervading globalization process. Dealing with the history of foreign language and IT learning at all levels of education, the paper points to the fact that the domination of the English language is closely connected with the development of computer, i.e. informational sciences. In the conclusion the need has been stressed to introduce foreign (English) language and informational technologies in educational process timely and appropriately, with pupils who

will be equipped for entering informational society, regardless the level of their pre-knowledge.

Key words: foreign languages, English language, education, informational technology.

Obrazovanje, element svih etapa razvoja ljudskog društva, teoretičari danas postavljaju u sam vrh prioriteta za uspešnu izgradnju društva 21. veka. Slede li promene u obrazovanju ove zahteve? Činjenice ukazuju na potrebu promene, razvoja i prilagodjavanja obrazovanja najnovijim tendencijama, ali tradicija, dnevnopolitičke potrebe, komunističko ili antikomunističko nasledje čine da promene jasno definisane na papiru ne oživljavaju u našim školama.

Zahtevajući „školu po meri“ bilo bi dobro definisati mere, ili dokazati da nam mere i nisu potrebne. Najjednostavnije, šta je mera? Po opšte prihvaćenoj definiciji to je količina, veličina, težina, rastojanje (dužina) ili kapacitet poredjen sa odgovarajućim standardom. Mada je ovo definicija koja se odnosi na fizičke mere, zgodno je možemo primeniti i u našem slučaju, razmatrajući svaku dimenziju ponaosob u potrazi za odgovorima. Piter Draker (Draker, P: 2003), istaknuti teoretičar promena, ukazuje na „pad nataliteta“ kao jednu od pojava na koje se moramo pripremiti u dobu znanja. „Količina“ škola kojima danas raspolažemo, uskoro može postati prevelika, smanjivanjem broja učenika koji pohađaju isto odeljenje, otvaraju se vrata i većoj diferencijaciji. Da bi tražena mera bila „po meri“ učenika, moguće ih je organizovati na osnovu sklonosti, interesovanja, a u nižim razredima na osnovu predznanja, svrstati u manja i koherentnija odeljenja.

Kada razmatramo „veličinu“, možemo se zadržati i na jednostavnim oznakama S (small) , M (middle) i L (large). Osnovne škole (S) dugo posmatrane kao mesto na kome se stiču osnovna znanja, zahtevaju sve veću elastičnost, s obzirom na to da se i ova znanja temeljno menjaju iz dana u dan, a kada se i ne menjaju znatno se šire. Čini se da srednje (M) škole najlakše prihvataju promene, uz činjenicu da su i ranije bile vezane za privredu, pa su na neki način bile i bliže stalnim promenama. Danas je već očigledno da je najveći problem sa veličinom L, tačnije visokoškolskim obrazovanjem. Bolonjska deklaracija se čini nametnutom: iako bi po svojoj prirodi trebalo da omogući mnogo veće slobode u procesu studiranja (izborni premeti), ona se temelji na čvrstim standardima koji najblaže rečeno nisu „po meri“ akademskih institucija na našim prostorima.

„Težina“ je verovatno jedna od mera koja se najčešće vezuje uz ime škole. Gotovo svaki djak i student biva upitan „da li ti je teška škola?“. Ako tragamo za „školom po meri“, i ako mislimo da je moguće postići da na prethodno pitanje univerzalan odgovor postane „ne“,

moramo početi od „težine“. Prilagoditi školske sadržaje svakom polazniku ponaosob verovatno je najteži zadatak, ali ujedno i cilj koji školski sistem mora dostići. Zahvaljujući razvoju informacionih sredstava, moguće je da će se u bliskoj budućnosti to i dogoditi.

Kada sa težine predjemo na dužinu, nismo se u našem slučaju previše pomerili. I pored činjenice da je vreme neophodno za prihvatanje novih sadržaja definitivno različito za svako dete i čoveka, ne čini se da će naša dugo poznata konstanta „45 minuta“ ikada prerasti u promenljivu, osim u dane praznika kada za trenutak zna da se skрати za trećinu. Dužinu možemo takodje posmatrati i kao dostignuti nivo u obrazovanju, ali gotovo da su svi jednoglasni u oceni da je ova kategorija danas opisana samo jednom odrednicom – „celoživotno“. „Dužina“ se istovremeno odnosi i na vreme, tačnije, uzrast deteta kada treba učiti određene sadržaje – u našem slučaju su to: informatika i strani, pre svega engleski jezik.

Konačno, kada se bavimo „kapacitetom“ kao merom obrazovnog procesa, moramo ukazati i na kategorije kojima se danas posvećuje sve veća, ali još uvek nedovoljna pažnja. Preciznije, postojanje darovite i dece sa posebnim potrebama je činjenica koja ne može biti prenebegnuta u potrazi za „školom po meri“.

Standardi su konačno ono u šta pokušavamo smestiti sve navedene „mere“. Oni su u fizičkom smislu jednoznačno određeni i nepromenljivi, kilogram je svuda u svetu kilogram, metar je precizno određen u odnosu na milju, i svako će se složiti da je to neminovno i pozitivno. Sa druge strane postavljanje ovako čvrstih standarda u obrazovanju bilo bi pogubno i ne bi vodilo nikuda. A kako je ipak moguće utvrditi standarde kojima se svi mogu podrediti: da li je odgovor u „dekleracijama“? Čini se da je obrazovanje sputano standardima – najlošije obrazovanje. Nauka i naučna dostignuća, koje svoj temelj traže u obrazovanju, izdanak su slobode i slobodne misli pa tako i koreni svakog znanja moraju biti odraz procesa koji se odvija van stega, a u interesu ukidanja nesloboda.

Kako konačno odrediti „meru“ škole, kako da onaj koji uči bude u stanju da kaže „danas mi je dosta škole“, a sutra se ponovo vrati u nju u potrazi za novim znanjima, sa jasno definisanim kriterijumom za potrebno, dovoljno i suvišno?

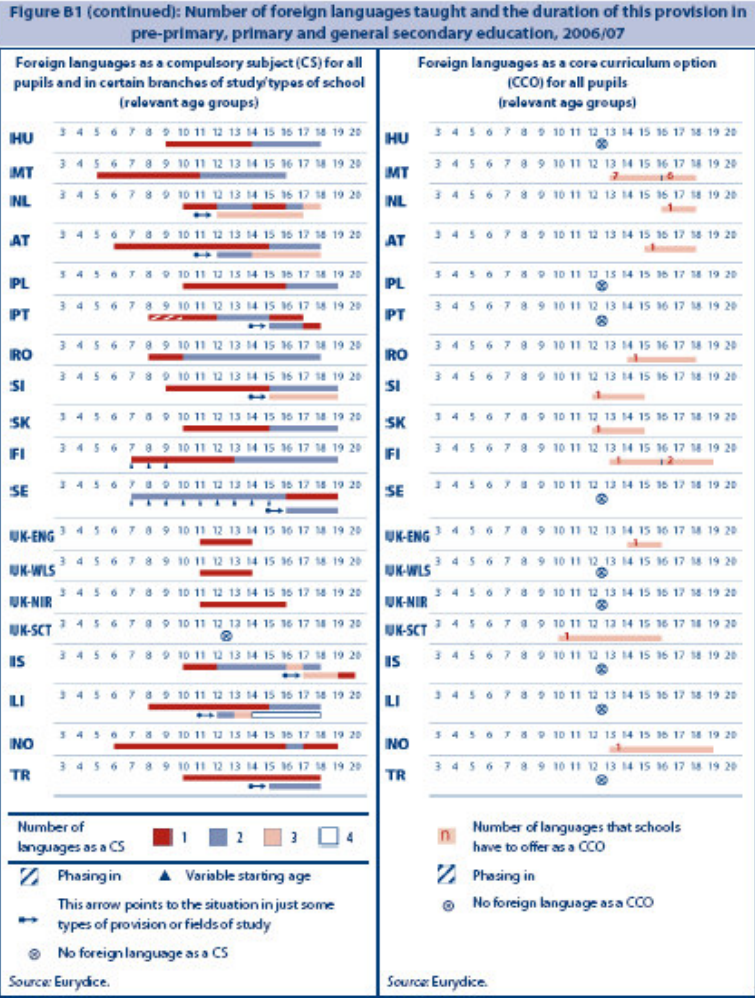
Kako su za najveći broj tradicionalnih predmeta (matematika, maternji jezik, hemija, fizika i td.) „težina“ i „dužina“ već odavno definisane, tako su dva predmeta, konkretno, strani jezici i informatika još uvek u „bestežinskom“, a još više u „bezdužinskom“ stanju. Učenje stranih jezika definitivno ima dužu istoriju, pa ćemo se njome detaljnije baviti, dok je istorija informatičkog obrazovanja mnogo kraća, ali istovremeno i izložena mnogim međusobno nezavisnim turbulencijama.

Baveći se istorijom nastave stranih jezika posmatraćemo region Balkana, s obzirom da su teritorijalne podele u prethodna dva veka bile prilično česte, da bismo kasnije pokušali da

situaciju razmotrimo na području čitave Evrope, zbog činjenice da su integracije danas iznad ranije dominantnih podela. Početkom XVIII veka po prvi put se u školama, na navedenom prostoru, javlja pojam stranog jezika, tačnije nemačkog. Ovo je bilo i najlogičnije imajući u vidu činjenicu da je Austrija bila najrazvijenija i sveprisutna na Balkanu, ili u neposrednom dodiru sa državama na njemu. Najveći broj nastavnika je po prirodi stvari bio školovan na nemačkom jeziku, pa je uvođenje nastave stranog jezika bilo jednostavno, čak i neminovno. Sredinom veka povremeno i parcijalno se u školama izučavaju starogrčki, latinski, francuski i savremeni grčki jezik i to uglavnom u trgovačkim školama, što je sasvim logično i lako objašnjivo. Ruski, italijanski i konačno engleski jezik se u drugoj polovini veka pojavljuju kao izdvojeni slučajevi, dok nemački ispred francuskog jezika ostaje dominantan strani jezik u školama. Period nakon prvog svetskog rata, obeležie dominacija francuskog jezika, kao posledica političkih dešavanja na ovom tlu. Potpuno ista stvar se dešava i sa ruskim jezikom, nakon II svetskog rata, kada nemački jezik potpuno nestaje kao strani jezik, a prisustvo engleskog i francuskog jezika ostaje „nevoljno tolerisano“ (Andjelka Ignjačević, 2004).

Dominacija ruskog jezika se nastavlja i u narednim godinama, tako da više od polovine učenika uči ovaj jezik, a nemački jezik se vraća u upotrebu, pokrivajući 20% ove oblasti, dok za njim slede francuski i engleski u procentima nešto većim od 10%. Sledi period uvođenja srednjeg usmerenog obrazovanja, o čemu piše Andjelka Ignjačević: „Osim, možda u prelomnim trenucima, kao na primer kada se sa klasičnog prelazilo na moderno obrazovanje krajem XIX veka, ili kada se uvodilo srednje usmereno obrazovanje polovinom XX veka, nijedno uže prosvetno pitanje nije nailazilo na toliko interesovanje javnosti kao što je pitanje stranih jezika, i to prvenstveno pitanje koji strani jezik ili jezici treba da se izučavaju u školskom sistemu“ (Andjelka Ignjačević, 2004). No, bez obzira na težnje ili želje reformatora, nakon 30 godina situacija je potpuno izmenjena: engleski jezik postaje dominantan, svi ostali jezici su zastupljeni sa oko 10%, sa stalno prisutnom tendencijom pada, a sve u korist engleskog jezika. Krajem dvadestog veka u osnovne, a kasnije i srednje škole uvodi se drugi strani jezik, sa jedne strane kao rešenje kadrovskog pitanja nastavnika i profesora „neengleskog“ jezika, ali i kao poštovanje preporuka Saveta Evropske unije vezano za učenje stranih jezika. Na visokoškolskom uzrastu i dalje se uči jedan strani jezik i to u najvećem procentu – engleski.

U nedavno objavljenim podacima (oktobar, 2008) Evropske EACE agencije (Education, Audiovisual and Culture Executive Agency) zasnovanim na podacima Eurydice (The information network on education in Europe) nalazi se informacija o broju jezika koji se proučavaju u zemljama EU, ali i podatak o našoj drugoj bitnoj dimenziji – „dužini“ školovanja, odnosno, učenja stranih jezika.

Nepravilan, obostrano testerasti oblik ovog prikaza dovoljno govori u prilog tome da je standarde u ovoj oblasti teško postaviti, tačnije, da se za standardima uporno traga, po pitanju broja, ali i uzasta kada se počinje i konačno, koliko traje učenje stranih jezika.

Posebnu pažnju ćemo posvetiti ovim pitanjima, s obzirom na to da su mišljenja definitivno različita, a da su rezultati, isto tako, različitih pristupa teško merljivi, pošto su istovremeno podložni mnogim, na prvi pogled teško uočljivim činiocima.

Ljubomir Žiropadja, u svom radu „Rano učenje stranih jezika“, navodi tri argumenta za rano učenje stranih jezika „1) Roditelji zahtevaju od škola da što ranije organizuju obaveznu nastavu stranih jezika. 2) Pojedinci koji rano uče strani jezik imaju veće šanse da razviju toleranciju prema drugim kulturama. 3) Što je dete mlađe to mu je lakše da nauči strani jezik“ (Žiropadja, 2007). Ovaj autor se, u svome radu, ubrzano oslobadja prve dve argumentacije, da bi se detaljnije pozabavio trećom, uvodeći u razmatranje, u teoriji, često korišćeni pojam „kritični period“ u ovom slučaju – „za usvajanje drugog jezika“. Temeljeći svoje tvrdnje na velikom broju istraživanja, (Flege & Hilenbrand, 1984), (Johnson & Newport, 1984), (Pinker, 1994), (Harley, 2001), (Birdsong, 2002), pominjući zaključke Žana Pijažea, kao i Noama Čomskog, Žiropadja zaključuje da rano učenje stranih jezika nema

opravdanja. Kao argument se navode i „neka hrvatska iskustva. Krajem sedamdesetih godina prošlog veka u nekoliko škola u Zagrebu je uvedena eksperimentalna nastava engleskog jezika od drugog razreda. Testovi na kraju četvrtog razreda nisu pokazali značajne razlike u bogatstvu rečnika i morfosintaksičkim sposobnostima između onih koji su učenje započeli u drugom razredu i onih koji su započeli u četvrtom razredu (Vilke, 1999). Mada tom prilikom nije testiran izgovor a ni komunikacija na engleskom jeziku nema razloga da se *a priori* pretpostavi da su rani početnici u učenju engleskog u ovom pogledu bili bolji.“ (Žiropadja, 2007).

Istorija uvođenja i izvođenja informatičke nastave u osnovnim i srednjim školama relativno je kratka, s obzirom na to da je informatika, u odnosu na druge, mlada nauka. Jednostavne paralele sa istorijatom učenja stranih jezika teško je povući, ali dileme o tome u kom uzrastu, obimu i koliko opširno treba učiti informatiku sve vreme prate i ovu oblast.

Kao početak učenja informatičkih predmeta može se uzeti trenutak kada Matematička gimnazija u Beogradu uvodi programerski smer na jesen 1969. godine. Predmet Programiranje i matematičke mašine slušaju te godine kada kod nas i u većini evropskih zemalja nije bilo informatičkih sadržaja ni na redovnim studijama učenici 3a, prvog odeljenja programerskog smera i učenici četvrtog razreda opšteg smera. Reforma srednjeg obrazovanja koja je usledila školske 1977/78. godine (usmereno obrazovanje) u okviru matematičko-tehničke struke, uvodi usmerenja: programer, operater na računaru, matematičko-tehnički saradnik i statističar koja imaju velik broj informatičkih predmeta. Međutim, informatika u narednih deset godina počinje svoj hod sve krupnijim koracima. Od 1987. godine u osnovne škole se, kao izborni predmet u VII I VIII razredu, uvodi predmet osnove informatike i računarstva.

Period koji karakterišu ratovi i čitav niz krupnih društvenih promena, ipak prati delimična implementacija informatičkih predmeta, tačnije informatike – kao deo predmeta tehničko obrazovanje u osnovnim školama, dok informatika postaje redovan predmet u srednjim školama.

Podaci kojima raspolažemo ukazuju na to da se početkom ovoga veka, u skladu sa Evropskim tendencijama, čine pokušaji da se informatika implementira i u nastavu nižih razreda osnovnih škola. Tako, reforma obrazovanja nakon oktobarskih promena u Srbiji nudi za učenike prvog ciklusa obrazovanja izborni predmet od igračke do računara, koji nakon 2,5 godine biva ukinut uz jednostavno objašnjenje novog ministra “da kompjuter zrači i kviri vid mladoj populaciji”. Nova promena vlasti 2005 godine ovaj predmet ponovo oživljava, ali problemi materijalne prirode, nedostatak adekvatno opremljenih učionica, ali i kadra čine da učenje informatike na mlađem uzrastu gotovo da ne postoji. U sedmom i osmom razredu

informatika je prisutna kao izborni predmet, ali u tekućoj školskoj godini u V razredu predmet opštetehničko obrazovanje promenio je naziv u tehničko i informatičko obrazovanje i u odnosu na raniji program naglašeni su informatički sadržaji, a očekivano je da će se taj trend nastaviti i u višim razredima narednih godina. U Hrvatskom planu i programu (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006) date su precizne smernice za učenje informatike u svim razredima osnovne škole, ali još uvek na nivou izbornih predmeta. Zanimljivo je da se plan i program za ove predmete temelji na dokumentu *Obrazovanje iz informacijske i komunikacijske tehnologije u osnovnoj školi*, koji je sastavni deo HNOS-a (Hrvatski nacionalni obrazovni standard) gde se vrlo detaljno razmatraju ciljevi i zadaci predmeta Informatika, ali čini se kao da nedostaje hrabrosti da ovaj predmet postane obavezan, barem u višim razredima. Međutim, opšte je poznato da je informatika jedan od najčešće biranih izbornih predmeta od strane učenika i njihovih roditelja.

Uzimajući u obzir popularnost informatike uopšte i dominaciju u učenju engleskog jezika krajem XX veka, dolazimo do vrlo jasnih paralela između ova dva predmeta. Uticaji u svim drugim sferama, kao što su: biznis, posebno trgovina, mediji (koje možemo posmatrati i kao deo informatike), zabava i predinformatičke komunikacije dobrim delom su zaslužne za ekspanziju engleskog jezika, ali informacioni procesi kao da su stavili tačku na pitanje neophodnosti poznavanja ovog jezika. Ovo se ponajviše vidi u situaciji kada informatičke nauke uvode nove pojmove koji u originalu zvuče prihvatljivo, dok prevedeni gotovo ne znače ništa (primer: „bluetooth“ – u pitanju je ime istorijske ličnosti iz X veka, kralja Danske i Norveške, pa ovaj naziv uopšte ne treba prevoditi, mada je to vrlo često činjeno u našoj štampi, ali i stručnoj literaturi). Sa druge strane, pokušaj Microsofta da svoj operativni sistem Windows XP prevede na srpski, odnosno hrvatski jezik, nije doneo očekivane rezultate s obzirom na to da su se korisnici već uveliko prilagodili korišćenju engleske verzije ovog operativnog sistema, a vrlo često korišćeni prevodi su zvučali nezgrapno i neadekvatno. Istovremeno, pozivanje help-a, tačnije pomoći u radu korisnika je vraćalo na činjenicu neophodnosti poznavanja engleskog jezika. Tačnije, ovi kao i mnogi drugi segmenti operativnog sistema ostali su neprevedeni. Ako posmatramo proces osnovnog informatičkog obrazovanja mogli bismo da prevedeni operativni sistem prihvatimo i kao dovoljan, ali učenje bilo kojeg aplikativnog programa specifične namene, u najvećem broju slučajeva isključuje mogućnost korišćenja maternjeg jezika. Konačno, bilo koja malo ozbiljnija upotreba mogućnosti Interneta definitivno je uslovljena poznavanjem već mnogo puta pomenutog engleskog jezika.

Kao jednostavan zaključak nameće se sve veća potreba „učenja engleskog jezika u procesu školovanja (osnovna, srednja škola), a sve češće i na predškolskom uzrastu, što samo

po sebi nije negativna pojava. Međutim, sa druge strane javlja se potpuna nezainteresovanost za ostale strane jezike (nemački, ruski, francuski) koji su ranije uglavnom ravnopravno izučavani u našim školama. Preterano prisustvo engleskog jezika, istovremeno, u pojedinim sredinama stvara odbojnost prema svemu što je englesko, tačnije američko, normalno potkrepljeno i drugim ne manje važnim činjenicama.“ (Prtljaga, P: 2007: 128). Sa druge strane sve prisutnije je težnja ka informatičkoj pismenosti, jer „... u većini srednjih stručnih škola i nije potreban poseban predmet koji bi se bavio računarstvom. Upotreba računara mora biti sastavni deo planova i programa u svim predmetima u onoj meri u kojoj može pomoći da se osnove predmeta što uspešnije savladaju i prodube.“ (Đurišić, M: 2006: 1), a ovakav stav je, u određenoj meri, moguće primeniti i na osnovne škole.

U zaključku ćemo se još jedanput vratiti na „mere“. Očigledno je da je uvođenje stranih jezika u nastavu nižih razreda osnovne škole, tačnije da je učenje engleskog jezika, na nižim uzrastima, uprkos nedovoljnim argumentima za to, uslovljeno sa jedne strane i zahtevom da se informatika izučava i uvodi u proces nastave u što ranijem dobu. Posmatrajući uzročno-posledične pojave jasno je i da se upoznavanjem informatike stvaraju uslovi za lakše i svrsishodnije učenje engleskog jezika, pa se konačno tasovi na našoj vagi dovode u ravnotežu. Uzećemo u obzir i tvrdnju kao protivargument ranom učenju stranih jezika: „Treba imati u vidu da se i po količini i po vrsti jezičke stimulacije uslovi koji postoje na školskim časovima stranog jezika ne mogu izjednačiti sa onima u kojima je dete koje strani jezik uči u prirodnoj sredini tog jezika.“ (Žiropadja, 2007). Međutim, nisu li danas kompjuteri i informatičke tehnologije toliko prisutne, da ih možemo smatrati izvesnim delom prirodne sredine? Dakle, bez tendencije da preciziramo tačan trenutak kada ih treba uvesti u nastavu, smatramo da engleski jezik i informatika moraju biti paralelno i uskladjeno uvedeni u obrazovni proces od „najmanjih nogu“, uzimajući pri tom u obzir i sve moguće štetne efekte, koje je uz povećanu pažnju moguće svesti na minimum.

Literatura:

- Djurišić, M. (2006). *Nastava informatike i računarstva u našim srednjim školama*. <http://www.cet.co.yu/CETcitaliste/ClanakDetaljno.aspx?ClanakID=49> (15.9.2008).
- Draker, P. (2003). *Moj pogled na menadžment*. Adizes, Novi Sad.
- Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA P9 Eurydice), (2008). Key Data on Teaching Languages at School in Europe. <http://www.eurydice.org> (28.12.2008).
- Ignjačević, A. (2004). Strani jezici u Srbiji – pogled u prošlost i perspective, *Zbornik IV međunarodni interdisciplinarni simpozijum - Susret kultura*, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad.
- Matematička gimnazija – aktiv za informatiku (2008) http://www.mg.edu.yu/cirilica/aktiv/aktiv_informatika.html (28.12.2008).
- Predrag Prtljaga (2007). The Influence of Informational Technologies, in the First Place Internet, on "Small" Languages, *Scientific and Technical Bulletin*, Arad.
- Republika Hrvatska Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2006). *Nastavni plan i program za osnovnu školu*, GIPA, Zagreb.
- Žiropadja, Lj. (2007). Rano učenje stranih jezika, časopis *Vaspitanje i obrazovanje*. <http://www.freewebs.com/ziropadja/Uzrastiucenjestranihjezika.pdf> (28.12.2008).